

UREDNISTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Casella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.) Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Leto XI. — Štev. 8 (1959)

UDINE, 1. - 15. MAJA 1959

Izhaja vsakih 15 dni

Dvojezične šole pozdravljeni

V Kopru, Izoli in Piranu, tam kjer je bila cona B, in ki je zdaj pod Jugoslavijo so pred nekaj tedni sklenili, da bodo vepnili dvojezične (bilingui) šole. Italijani in Slovenci bi hodili skupaj v takšne dvojezične šole, kjer bi se Slovenci učili italijanski in Italijani slovenščini.

Tam so zdaj Slovenci v večini in Italijani v manjšini, pa vseeno se bodo morali učiti Slovenci tudi italijanski. In sicer ne samo italijanski jezik, ampak tudi nekatere predmete (materie) bi bile v italijanskem jeziku.

Ko so dali po radiu to vest, ki prinaša iz Kopra navadno samo tiste lepe kancnote, ki jih posluša pol Italije, so se po žornalih začudili in o tem začeli pisati.

Ker gre za novo stvar, so ta predlog o dvojezičnih šolah napačno razumeli: Italijani in Slovenci.

Italijani so mislili, da gre za kakšen trucco, za to, da ne bi Italijani hodili v italijanske šole italijanske narodne manjšine, kot so to določili z memorandumom leta 1954. Italijani so pisali, da se bodo morali učiti nekatere šolske materije v slovenščini in da se bodo na ta način slavizirali. Bili so pa nekateri toliko poštene, da so napisali, naj počakamo kaj bo nastalo iz tega.

Slovenci na Tržaškem in na Goriškem so pa tudi v nekaterih svojih žornalih pisali, da se takšni šoli na Tržaškem in Goriškem bojijo. In se so pisali, da bi bile takšne dvojezične šole primerne za naše kraje, za Beneško Slovenijo.

Kot se vidi, niso niti eni in niti drugi razumeli pravega pomena dvojezičnih šol.

Dvojezične šole niso zato postavljene, da se bodo predstavniki narodnih manjšin naučili državni jezik in tako lažje

dobili službe in prišli naprej z državnim jezikom. (mimogrede povedano mi furlanski Slovenci ne pridejo z državnim italijanskim jezikom nikamor in maramo po krhu iti po svetu, kjer govorijo malo flamanski jezik, francoski ali kakšen koli drugi samo ne italijanski). Dvojezične šole bodo predvsem zato postavljene, da se večinski narod, na Koprskem sedaj slovenski, nauči italijanski. In sicer se mora večinski narod učiti jezik manjšine skupaj v isti šoli s predstavniki narodne manjšine. Dvojezične šole bodo ene same in iste za predstavnike večinskega in manjšinskega naroda. Na Koprskem bodo hodili Slovenci in Italijani v isto manjšinsko šolo, kjer bo pol pouka, slovenskega, pol italijanskega.

Manjšina se bo le tako čutila enakopravna, ko bo videla, da se v isti šoli predstavniki večine prav tako učijo jezik manjšine. To je načelo dvojezičnih šol, kot ga zamišljajo na Koprskem.

Na Tržaškem in Goriškem bi tudi morale biti dvojezične šole, postavljene na načelo enakosti. Tam kjer žive Slovenci v Trstu in sicer ne samo po slovenskih vaseh, ampak tudi v centru mest in po predmestjih v Skedenju, Barčevju, na Katinari, Verdelli in tako da je morale biti dvojezične državne obligatne šole skupne za Slovence in Italijane, kjer bi se Italijani, kot večinski narod in Slovenci kot manjšina učili polovico materij v večinskem italijanskem in polovico materij v slovenskem manjšinskom jeziku. Slovenci bi se ne čutili zapostavljeni in bi starši radi pošljali svoje otroke v takšne dvojezične šole.

Na Koprskem bodo to napravili že prihodnje šolsko leto.

Upamo, da bodo za tem zgledom šli v kratkem tudi na Tržaškem.

Takšna enakopravna ena in ista dvojezična obvezna šola za obe narodnosti ne bi pomenila nazadovanja. Nazadovanje pomeni na žalost zaradi ekonomskoga pritiska sedanja same slovenska šola na tržaškem in goriškem, v katero starši vsako leto vpisujejo njih manj slovenskih otrok. Lahko izračunamo, kdaj ne bodo starši več pošljali svojih otrok v čisto slovenske šole, ako ostanejo takšne razmere.

Mi furlanski Slovenci bi si obdržali vseh deset prstov, ako bi nam dali dvojezične enakopravne šole za nas Slovence in za Italijane, ki živijo po naših krajinah.

Italija, ki je hotela veljati kot voditeljica civilizacije, bo moral tudi vepnjati dvojezične enakopravne šole v svojih deželah kjer žive narodne manjšine, obvezne ne samo za manjšine, ampak tudi za večine. Prava enakopravnost je tista, kjer začenja večina z enakopravnostjo. To se dogaja sedaj na Koprskem. To načelo velja sedaj v svetu. In mislimo, da v Italiji niso slepi, da ne bi videli dogodkov po Aziji in Afriki.

Italijanom bo le koristilo, ako se nauče jezike manjšin. Ni pa važno samo praktično načelo, ampak so še bolj važne idejne vrednote za italijansko demokracijo, ki z učenjem vseh jezikov svojih državljanov dokazuje, da ji enakopravnost je resnična demokracija nista samo prazne besede.

Upamo, da bomo pisali o dvojezičnih z enakopravnimi tendencami na obligatni bazi za predstavnike večine in manjšine.

Krediti in olajšave Furlaniji

Vse polno resolucij, mozion, ordinov del giorno je bilo že sklenjenih v Furlaniji v zadnjih dveh letih, da bi dobila videmska provinca olajšave od plačevanja tas ali pa krediti za postrojitev novih industrij. Ni skoraj nobene socialne kategorije ljudi, ki ne bi izglasala v svoj bravo ordine del giorno: najprej so bili industrialci, nato trgovci, politiki, obrtniki in na koncu še celo kmetje. Vsi so nekaj protestirali, vti nekaj zahtevali, samo mi iz Furlanske Slovenije ničesar. Mi imamo vsega dosti, mi imamo tri stare malne, štiri stare kovačije in nekaj marangonov, tako mislimo morbiti naši sekretari in župani.

Comunità carnica, ki si ne da miru in ki nimar nekaj protestira in zahteva, je v marec postavila takšno resolucijo:

1. razširiti na videmske province vse olajšave za plačanje davkov kot so bile dane Jugu Italije, da bi se lahje razvila industria.

2. dati Furlaniji potrebna finančna posojila in podpore, da bi izpeljali načrte za postrojenje novih industrij.

3. Hribovskim krajem videmske province, ki so od vseh najbolj pasivni in revni, dati preferenco pred drugimi glede financiranja.

PRVI MAJ

Zdaj praznujejo prvi maj od ekstremno čemparne do ekstremno desne strani. Prvi maj je zdaj praznik vseh delavskih organizacij, vseh socialističnih partij in je tudi državni in cerkveni praznik.

Tudi mi v Furlanski Sloveniji praznujemo že skoraj vse zadnja leta prvi maj.

Prvi maj je bil najprej samo delavski praznik. Na ta dan so se zbiral delavci in imeli govore o pravicah delavcev. Ker je takšnih, ki morajo trdo delati, naravnih na svetu, je po dolgih letih zmagala ideja prvega maja in ga praznujejo sedaj vse ljudje.

Pod jašizmom je bil prvi maj prepovedan in so karabinjerji, kvesturini in fašisti hodili cele noči pred prvim majem okoli, da bi ulovili kakšnega puoba, ki bi hotel razobesiti rdečo bandiero ali pa pisati po židovih M al fašismo, W il socialismo.

Tudi v naših krajih smo imeli nekaj ljudi, ki so trpeli zavoljo idej prvega maja.

Zdaj pa postaja tudi za nas prvi maj pravi praznik in sicer ne samo zato, ker je državni praznik, ampak zato, ker je naravnih part naših judi postal delavci. V skoro vsaki naši familiji je vsaj po eden delavec - emigrant. Delavci so postali pri nas ne samo kmečki možje in puobi, ma tudi zene in čeče.

Vsako leto je nimar manj ljudi, ki bi bili samo kmeti. Pa še tisti, ki so nimar doma, ne morejo živeti samo od kmečkega dela, ampak hodijo na delo v razne centre di lavoro ali na kakšne bonifice, rimboskimente ali pa na dela na cestah. Tudi ono so zato vsaj na pol delavci.

Našim emigrantom po svetu je prvi maj mnogo več kot nam doma. Oni živijo v glavnem samo v industrijskih krajih: v minierah, fabrikah, v kanterih edilicijih, vserod, kjer je dosti delal in dosti delavcev.

Naši emigranti so v kompaniji belgijskih, francoskih, švicarskih, nemških in drugih delavcev. Vsi ti delavci so člani delavskih sindikatov. Skupaj so naši delavci v kompaniji z drugimi delavci na delu, skupaj na prazniku. Naši delavci, ki so bili še skoraj včeraj kmečki puobi in možje, so danes že pravi delavci, pravi proletarci. Tudi oni so postali odvisni samo od plač, ki jih dobijo, in ne več od zemlje in posestva. Če zaprejo fabrike, nimajo kam iti, če zaprejo miniere, morajo čakati, da jih odprejo. Interesi tujih delavcev so hkrati interesi naših emigrantov.

Kadar prekljinajo krizo, kadar kritizirajo izkoriscenje v lastni minieri, delajo prav tisto, kar vse ostali delavci. Ko se ostali delavci veselijo nad kakšno zmago delavcev, se veselijo tudi naši delavci.

In praznovanje prvega maja je prav takšno praznovanje delavske zmag. Tudi tisti, ki ostajamo doma, moramo vedeti, da je prvi maj eden izmed naših največjih praznikov. Saj živimo vse le od dela naših delavcev. Furlanska Slovenija je velikanska dežela, ki ima svoje fabrike in svoje delavce raztresene vse po svetu, samo ne doma.

Nimam bolj se bomo morali zavedati, da je prvi maj naš praznik, saj mi nimamo ne kapitalistov, ne financijerjev, ne uradnikov, ne razne druge gospode, ampak smo samo minatorji, delavci po fabrikah, po bonifikah, delavci v edilicijih, delavke - dikelki po familijsah, delavke - emigrantke po švicarskih fabrikah, torej vserod sami delavci in delavke.

Duh prvega maja bo moral priti v vse naše kraje, če bomo hoteli, da se bo tudi pri nas, kaj spremenilo, da ne bodo samo prazniki za gospode po naših krajih, ampak tudi za nas delavce in kmete Furlanske Slovenije.

Naj živi prvi maj v Furlanski Sloveniji!

NAROČNINA:

Za Italijo: polletna 300 lir — letna 500 lir — Za inozemstvo: polletna 600 lir — letna 1000 lir — Oglasni po dogovoru. Posamezna številka 25 lir

Liberazione: da che cosa?

Molti di coloro che non sono più giovani ricordano ciò che era, in anni lontani, la prima domenica di giugno: finestre imbardierate — rancio speciale nelle caserme — soldati in alta uniforme — ufficiali con sciara azzurra — sfilata delle truppe in molti centri della penisola.

Migliaia e migliaia di persone, di ogni età, di ogni ceto si recavano ad assistere alla parata militare: spicavano i vestiti chiari, vaporosi, nuovi, in seta o in organza, delle signore e delle signorine della agiata borghesia che sfruttavano quella occasione per incignare il loro corredo estivo.

Se aveste chiesto che festa ricorreva, avreste ottenuto le risposte più strane; per gli uni era la festa del re, per gli altri quella dell'esercito; solo pochi vi avrebbero risposto che si trattava della commemorazione della concessione dello Statuto; un numero ancora minore di persone avrebbe poi saputo spiegare che cosa fosse lo statuto, in quale circostanze esso fosse stato forzatamente concesso dal re Carlo Alberto: la retorica nazionalistica aveva trasformato la festa del popolo che era riuscito a controllare il suo re nella festa di quell'esercito servendosi del quale il re stesso molte volte sfuggiva al controllo del suo popolo.

Affinché la retorica nazionalistica non alteri grossolanamente la festa della Liberazione, molti oratori, comunisti, socialisti, democristiani, quasi sempre esponenti del Corpo Volontari della Libertà, hanno spiegato il valore, il significato del 25 aprile.

Un concorso straordinario di popolo ha caratterizzato queste celebrazioni.

Alcuni giornali si sono giustamente compiacuti di riportare la notizia di grandiose manifestazioni, di una partecipazione viva dei cittadini, di atti di ardore e di commozione che hanno unito i compagni di ieri. Queste notizie sono per noi consolanti soprattutto perché possiamo mettere in relazione con i tentativi di involuzione reazionaria di una parte della classe dirigente italiana: troppo presto i reazionari di sempre hanno cantato il «De profundis all'Italia democratica e antifascista!» troppo presto i conservatori hanno cercato di gettare l'oblio sulla Italia della Resistenza, relegando la ricorrenza del 25 aprile ai margini delle cronache quotidiane!

Ora anche noi abbiamo qualche cosa da dire sulla Resistenza; ne abbiamo il sacrosanto diritto giacchè rilevante è il contributo di sangue, rilevante la somma dei sacrifici delle popolazioni di lingua friulana e slovena della nostra regione nella lotta contro il fascismo. Non è nostra intenzione riportare i punti più interessanti dei vari discorsi o dei vari articoli di giornale, pronunciati o scritti in occasione del 25 aprile. Vogliamo dire qualche cosa che ci riguarda da vicino.

In vari momenti della sua storia l'Italia presenta uno schieramento unitario per la conquista della libertà. Ma la libertà ha un diverso significato per il ricco e per il povero: e così, ottenuta la libertà,

lo schieramento si rompe, sentendo l'uno appagato e l'altro tradito.

Eco perchè, in molte case di operai il 25 aprile è il giorno in cui avrebbe dovuto essersi quella rivoluzione che invece non ci fu. Ciò vale per tutti i cittadini poveri della repubblica italiana e quindi vale anche per noi, che parliamo a nome delle popolazioni a più basso reddito della regione forse più depressa del nord d'Italia.

Ma c'è dell'altro: se anche la memoria data del 25 aprile ha concluso una lunga e dolorosa parentesi nella vita del Paese, essa è ben lontana dall'aver realizzato le speranze di cui si è nutrita la dura e sanguinosa lotta per la liberazione. I valori della Resistenza sono, è vero, sanciti nella Costituzione della Repubblica, ma le forze retrive che dettero vita al fascismo o si resero complici del suo avvento, non hanno disarmato e le ritroviamo oggi, sotto mentite spoglie, intente a denigrare il sacrificio dei caduti per la libertà, a sabotare gli sforzi del popolo italiano perché i principi costituzionali trovino una pratica applicazione.

Anche noi siamo cittadini italiani, anche noi abbiamo lottato contro il fascismo e contro il nazismo; diremmo anzi con il Battaglia, l'illustre storico della Resistenza italiana, che abbiamo lottato contro il tedesco perché era alleato con il fascista, a differenza dei monarchici e dei nazionalisti che hanno lottato contro il fascista perché era alleato del tedesco.

I motivi per i quali ci siamo impegnati a fondo nella lotta cruenta non sono solamente quelli generici che potevano essere ben presenti alla coscienza degli altri cittadini italiani: avevamo motivi che ci riguardavano ben da vicino. L'opposizione al carattere accentuato dello stato fascista, quell'opposizione ch'era del resto cara ai migliori italiani, era per noi un impegno sacro giacchè si trattava di conservare in noi e nei nostri figli alcune caratteristiche dei padri nostri. La vittoria ci ha arriso sul campo di battaglia; l'assemblea costituente ci ha dato ragione quando ha riconosciuto il Friuli come regione a statuto speciale e quando, in contrasto con i pregiudizi nazionalistici, ha stabilito l'art. 6 della costituzione che dice: «La Repubblica tutela con apposite norme le minoranze linguistiche». Fatti di politica internazionale hanno però poi dato pretesto a che la regione friulana non vedesse la luce e la tutela delle minoranze linguistiche, almeno nella provincia di Udine, non è stata nemmeno tentata.

E' per noi antifascisti soddisfazione il non veder più quei simboli del passato regime che erano, del resto, una sfida al buon senso di tutti gli italiani, ma è, questa, una soddisfazione alquanto magra.

E' la distruzione del carattere accentuato dello stato che, nella lotta antifascista, avevamo per scopo e che oggi, come vincitori di una battaglia militare e politica, chiediamo.

E non ci si dica che le nostre richieste sono malate di «politica»; sappiamo bene che, quando le cose nostre, i destini dei nostri paesi dipendessero da Udine e non da Roma, la sensibilità ai nostri problemi sarebbe senz'altro maggiore. In altre regioni d'Italia il problema delle minoranze ha assunto aspetti scaldia, la lotta è diventata violenta non soltanto dal punto di vista ideologico.

I friulani e gli sloveni della nostra regione non hanno mai, nella loro grande maggioranza, avuto simpatia per le teorie della violenza e quindi non possono solidarizzare con i tirolesi del sud. Questo carattere pacifico delle nostre richieste, questa nostra continua protesta puramente ideologica dovrebbe persuadere i politici di Roma che è giunto il momento di accontentarci.

Comunque, una minaccia, possiamo farla anche noi, ed è la minaccia che, del resto, è implicita nella stessa struttura essenziale di uno stato democratico; alla prossima competizione elettorale scrivere sulle schede: W il Friuli!</

Meja se topi

Casopisi so v naši provinci leta in leta pisali, kakšno škodo ima videmška provinca od tega, ker leži na meji.

Zadnja leta pa se je pokazalo, da je te škode zaradi bližine meje zelo malo in da je pravzaprav več koristi od tega, ker smo na meji.

K nam prihajajo naši sosedni on-strani

meje v Avstriji in Jugoslaviji. Prvi so začeli nekaj let po zadnji vojski prihajati k nam Avstriji. Posebno prihajajo v Kanalsko dolino okoli Trbiža. Avstriji prihajajo kot turisti in pa tudi kot nadvini sosedji vsak teden. Trbiž je od tega obogatil, in na stotine naših Rezjanov, ki se pečajo s trgovino, uživajo koristi od obmejnega prometa z Avstrijo v Trbižu. Kot turisti gredo Avstriji bolj globoko v notranjost Italije, pridejo do Vidma in se radi ustavijo v Lignanu in drugih letoviščnih mestih ob našem morju. K najm v Furlansko Slovenijo pa ne prihajajo tuji turisti in tudi ne Avstriji, ker ne smatrajo naše kraje za turistično zanimive. Avstriji in Nemci, ki v stotisočih prihajajo pri Trbižu v Italijo mika predvsem toplo more in sonce, ki ga doma na severu nimajo toliko kot pri nas.

Za Avstriji so začeli po nekolikih letih, po avgustu 1955, ko je bil v palači Belgrado podpisani videmski sporazum o malem obmejnem prometu, prihajati tudi Jugoslovani. Jugoslovanov pride vsak mesec precej tisoč ljudi. Od Jugoslovanov ima kmet tudi naša Furlanska Slovenija, saj skoraj ni vasi, kamor ne bi vsak teden prišel kak Jugoslovan. Prinašajo blago in kupujejo pri nas razne industrijske artikle. Mi pa hodimo na obiske, kot pravimo, na Unejico v Konalsko, zlasti gremo radi v Kobarid, ker nam je zaradi državne ceste pri roki. Marsikdo pa gre tudi do Tolmina, Kanala in Bovec in še v manjše vasi na Unejskem. Na Unejskem kupimo takšne stvari, ki so tam dosti cenejši kot pri nas zlasti meso. Ponudimo kakšno cigareto, popijemo kak glašek domačega žganja. Najevejo korist imajo tisti redki naši ljudje, ki imajo avtomobil, ker pridejo na jugoslovenski pumpi poceni do bencina.

Mi imamo koristi samo zaradi zamejave blaga, zaradi tistega, kar kupimo in prodamo, pač pa tudi iz čisto sosedskih prijateljskih odnosov. Unejci imajo pravico kot mi, ostati tri dni na teden onstran meje. To nam pride zelo prav. Pri nas ni namreč skoro nobenega odraščega moškega doma, ki bi bil sposoben podeliti grunte, orintati živino, poseči travo in pripraviti drva. Naši starci možje in žene bi morali pustiti vse v pušč in neobdelano. Pa pridejo Unejci kot znanci prijatelji in žlahto, ki se poznamo že vse življenje in opravijo za majhno ceno v dvanajstih dnevih na mesec vsa najvažnejša dela. Kmetija gre naprej, ne tako dobro, kot bi bil gospodar doma, toda škoda pa le ni, da bi vse pustili na miru in bi plevl vse prerast.

Nekateri so začeli komentirati in govoriti, češ da trpimo mi furlanski Slovenci hudo konkurenco, ker prihajajo Unejci k nam in prinašajo s seboj vse vrste kmečkih pridelkov na prodaj kot na pr. maslo, jajca, kokoši in druge pridelke. Res je, da prihaja vsak teden po kakih 3-4000 Unejcev in Konavecev, toda vsak prinese le po par kil blaga. Vseh teh nekoliko tisoč kilogramov absorbira ne samo čedadski, ampak tudi drugi trgi, kamor pošljajo trgovci blago naprej in pri tem še dobro zaslužijo. Priznati pa je treba, da nekateri mesarji ne delajo več takšnih dobitkov kot poprek, toda se ni treba batiti, da bodo zapri svoje mesnice. Tudi oni kupujejo jajca in kokoši od Unejcev in jih naprej prodajajo. Manj dobitka imajo tudi distributeri bencina, ker se vozijo tisti naši ljudje, ki imajo avtomobile, do prve jugoslovenske pumpe, da si napolnijo bencina.

V aprili letos je bilo že osmo zasedanje mešane jugoslovansko-italijanske komisije, ki je spet prinesla nove izboljšave, nove privilegije, nove koristi za prebivalstvo na obeh straneh meje. Od ene seje do druge kar čutimo, kako izginja meja, ali bolje povedano, kako je zmeraj manj sekiracij na meji. Skoro se nam kakšenrat zdi, kot da bi meje ne bilo.

Na naši meji nasproti Jugoslaviji ob Idriji, na Kolovratu in v Breginjskem kotu je vse polno prelazov, valikov. Eden od drugega so komaj eno uro hoda naranzen. Po najnovjejših predpisih bomo šli pri enem valiku čez mejo, pri drugem ali katerikoli drugem pa nazaj. S tem bomo dostikrat precej prišparali na času in hoji.

Za nas furlanske Slovence, ki smo naši priprosti ljudje, je zelo dobra no-

vost, da se bo lahko preneslo preko meje dva paketiča cigaret in štiri deci žganja ali skoraj pol litra. Nimir pogrešamo dobro grapo, ker je pri nas prepovedana žganjekuha na vsakem kmečkem domu, kot smoje delati na Unejskem. Tako bomo prišli lahko do poceni požrka grape in do dobrih cigaret.

Štiri leta so pretekla, odkar teče videmski sporazum. Vsak lahko ugotovi, da ni bilo velikega kontrabanda ne z ene in druge strani ter da nima nobena stran škode. Kar izgubijo nekateri trgovci ali pa druge kategorije ljudi na eni strani, pa pridobjijo pa drugi, tako da se škoda izravnava. Pri desetmilijonih ljudeh, ki jih je šlo skozi bloke na meji, je bilo nekaj malo kontrabanda, toda v tako majhnem procentu, da se ne splača tega niti omenjati.

Nad tristotisoč ljudi je uporabljal prepustnice, lasciapassare, vsakikrat so nanje pritisnili financi na meji štampilo. Toda ni ostala samo ta sled, ta štampila na prepustnici, ostalo je v dušah vseh še nekaj drugega, da so nameč z ene in druge strani dobrí ljudje, ki živijo svoje življenje z veseljem in žalostjo, kot pač prinesajo dogodki. Razlika med ljudmi, ki jo je delala meja, nimir bolj izginja. Aha, pravijo Unejci, takšni so »Benečanici. In podobno sodimo mi o Unejcih. Nimir bolj imamo več znancev med njimi. Prehajanje preko meje ne prinaša samo razvedrila in koristi, ampak je tudi velika šola o mirnem življenju narodov na eni in drugi strani, na medsebojnem spoznavanju in spoštovanju. Prebivalstvo v desetkilometrskem pasu ne govori več o meji, o kunfinu, ampak samo o prehodih, o valikih. Počasi postajajo ti prehodi nimir bolj odprtji, nimir več jih je, in ostane državna meja kot meja med dvema parcelama dveh dobrih sosedov, ki se ne pravdajo več za meter zemlje. Kar čudno se nam zdi, da so se pri nekaterih časopisih ljudje, ki bi hoteli še zmeraj na procese zaradi meje, na krvave procese, pri katerih bi tekla človeška kri. Teh strupenih vojnih pravdarjev je nimir manj, nimir manj takšnih čudakov med nami tristotisoč lastnikov prepustnic na meji, ki smo normalni z našimi prijatelji na tej in ono strani meje.

Prejšnji teden smo tu Brezjah pokopali Vigija Kolarja. Ranek e bi star 75 let an e umar po kratki boli. Bi e zlo poznani od usjeh u naši okuolici, ker e mōu oštarjio. Na njegovem pohreb so parši usi štirje sinovi, ke no djelajo u ēsterje. Zlahti rankega izrekamo naše sožalje.

TAJPANA Mali trafik na kunfinu

Zadnja ljeta te bo fjermanih med Italijo anu Jugoslavijo cijela vrsta akordov: komercialnih, prometnih, »assicurazioni sociali« an o drugih rečeh. Usi teli akordi so funkcijajo anu za nas, ke ve živimo par kunfinu to se use tuō zlo pozna. Koj naše judje no ne znajo profitati olajšav usjeh akorde, to bašta ke ve pojhledimo samo ta na tuō, ke tu našem komunu to je rjedko tikeri, ke je zaprosu za mjeti »lasciapassare« za hoditi tju te krej kunfinu.

Ve moremo reči, ke almanjek tri vasi našega komuna so simpri ekonomsko gravivale na breginjski kot anu tuō so Brezje, Prosnid anu Platišče, zatuō ve se zlo marvejamo, ke tu našem komunu to bodi teck malo judi, ke to hodi tju te krej. Usaki o bi muorli narditi »lasciapassare«, saj u ne nič košta, anu no bi muorli hoditi buj po hostoma tu Breginj an Kobarid anu takoviš navezati simpri buj tesne kontate s temi judimi, ke se simpri bli naši najblžni.

SMARTNA KOSA

Pretelki teden ne umarla Dominika Vidoni udova Važach, stara 95 let. Ta žen je bā ta najbuji stara od našega komuna an zatuō so jo zadnja ljeta usi klicali za nono. Seben, ne bā stara ne mijela zlo dobró memorjo. U svojim živenu na nje bā maj bōuna, le par ur pred smartjo ne se čula slabo an kar ne dōu lehnila ne umarla. Uzredila ne stjeri sine, dan e umar u Ameriki, tri so pa pot emigranti u Argentini. Na njen funeralju te parši dosti judi še iz okuolških vasi, zatuō ke ne bā ranca poznana an so jo mijeli usi dičar. Parantadi ranice ženice izrekamo naše sožalje.

SV. PETER SLOVENOV

PREMIJE ZA NOVE HLEV

Z izboljšanje hlevov so tudi letos zbraли nekaj frankov in sicer 11 milijonov lir. Ni to dosti, toda vsak kmet v hribih, ki bo ali povečal okna v svoji štali, popravil pod, da se bo gnojnica laže odtekala, zvišal strop in zgradil nov skedenj, napravil nov kal ali pa šterno za vodo, bo le vesel, če bo dobil kakšnih 30 do 40.000

kmetje, da jih vodimo na protestne manifestacije, ko jih preveč obremenijo z davki. Ko smo peljali na protestno zborovanje osemdeset kmetov iz Grmeksa, so nam rekli: »Vodite nas do oblasti, da jim bomo pokazali, da nismo v njihovem zaklju, kakor misljite!«

Z našo dosledno in odločno borbo smo se uveljavili. Razbili smo led! Pokazali smo ljudstvu, da nas ne smejo preganjati oblasti, da zahtevamo samo to, kar nam po zakonu pripada. Ljudstvo nas je vzljubilo, nam zaupa, ker se borimo za njihove interese, ker smo prvi, ki mu prisikoimo na pomoč, ko je v težavah in nesreči. Tisti, ki je prej poznal Beneško Slovenijo, nam bo gotovo priznal, da smo mnogo pridobili, če nas je ljudstvo vzljubilo.

Oblasti so se utrudile s preganjanjem, ker smo trdni kot granitna ljudstva. S seboj nosimo zakone, ki nas ščitijo. Kažemo jih tistim, ki jih ne poznamo in ki bi nas hoteli preganjati. Trikolorizem je splahnil kakor slana na soncu. Mi pa smo ostali tukaj, vodiči našega ljudstva, trdni in ponosni na naše delo in na našo borbo, močni bolj kot kdaj koli prej, zavedajoč se, da imamo za nami trde in žuljavne peste naših kmetov, njihova srca, ljudi, ki so pripravljeni braniti to, kar smo pridobili.

Nazaj se ne vrnemo! Naša pot je dolga in truda polna, a smo preprčani, da jo bomo prehodili, če bomo trdni in dosledni v naši sveti borbi. Preprčani smo, da bomo pridobili slovenske šole za naše slovensko prebivalstvo, da bomo pridobili tiste narodnostne in človečanske pravice, ki so jih svečano zahtevali pred desetimi leti zbrani delegati bivše DFS v kinodvorani v Čedadu.

Ko pišem te vrstice, mi zvenijo v uše sa besede osemdesetletnega starčka-delegata iz Podbonesca: »Po pravici vam povem,« je rekel, »da sem že obupal nad našo stvarjo; a ko vidim sedaj tukaj zbranih takoj veliko število mladincev, ki so pripravljeni braniti našo slovensko besedo, sem preprčan, da ne bo nikoli za mrlja.«

I. P.

TAJPANA

Mali trafik na kunfinu

lir, da ne bo plačal vseh stroškov sam.

Vsako leto smo v našem »Matajurju« javili imena tistih naših kmetov, ki so dobili premije za izboljšanje svojih hlevov. Upamo, da jih bo letos še več naših kmetov, ki že merijo svoje hlevne in jih ogledujejo in študirajo, kako bi jih modernizirali.

Pohvaliti moramo provincialni inšpektorat za kmetijstvo, ki vsako leto izpumpa nekaj milijonov lir od države, od province in od casse di risparmio za premije pridnim in naprednim kmetom za popravilo štal.

Ne pozabite, da je čas za vlaganje prošenj na kmetijski inšpektorat do 31. maja 1959. Tistem, ki ne zna napraviti prošnje, jo bomo napravili v naši redakciji.

GORJANI (Montenars)

UMARLA JE NONA VALZACH

Pretelki teden ne umarla Dominika Vidoni udova Važach, stara 95 let. Ta žen je bā ta najbuji stara od našega komuna an zatuō so jo zadnja ljeta usi klicali za nono. Seben, ne bā stara ne mijela zlo dobró memorjo. U svojim živenu na nje bā maj bōuna, le par ur pred smartjo ne se čula slabo an kar ne dōu lehnila ne umarla. Uzredila ne stjeri sine, dan e umar u Ameriki, tri so pa pot emigranti u Argentini. Na njen funeralju te parši dosti judi še iz okuolških vasi, zatuō ke ne bā ranca poznana an so jo mijeli usi dičar. Parantadi ranice ženice izrekamo naše sožalje.

TAVORJANA

ASFALTIRANJE CJESTE ČEDAD-TAVORJANA

Komunski odbor (giunta comunale) je sklenu zaprosit »Cassa Depositi e Prestiti« posojilo 15 milijonov lir za asfaltirjan part cestje, ki vodi od razpotja par Čedadu pruot Tavorjani. Z djeli bojo začel sobit, ko bojo udobil posojilo.

SV. LENART SLOVENOV

ZASIP OB ARBEČU

Dostikrat smo že povjedali kaj škode djela voda Arbeč, ker prestopi brjegove. Ob usakem večjem naluju voda naraste an poplavni pujoa an traumike an takuo odnese dosti pardeljku an zemje. Use tuō se dogaja zavoj tega, ker ob Arbeču ni zasipa, ki bi zadaržavu vodo. Že dosti an dosti ljeto so ljudje nardil prošnje za nardit tisto djelo, a nimir je bluđ use zeman. Tele dni smo pa zvjedali, de se nas je governo usmili an nakazu šest milijonu lir za nardit tisto djelo. Troščamo se, de bojo z djeli u kratkem začel, an de se bomo rešil večnih pouđen, ki so djelale tarkaj škode.

BRDO

Cjesto Čenta - Učja

Zej večkrat smo pisali, ke to je Učja ena najbuji zupuščenih vasi naših krajev, zatuō ke na je takoreč škuzej odrezana od sveta. Semkaj sicer na vodi cestje iz Cente, po tikeri vozi duakrat na tedian autobus od dite Stefanutti iz Njivice. Ta cesta na je pa itako u slabim stanju, de autobus zlo težko vozi po njej, posebno kar te dež, zatuō ke voda razrije zej itako slabo cesto. Anjele u se če u kratkem riuniti čentski komunski konséj, an tej ke to se čuje pravit, je ta zaprosou za posojilo, de bi se asfaltirala cesta Centa-Učja.

To djelo to zarjes koventá, zatuō ke Učja to je na vas, ke na leži ob jugoslovanskem kunfinu an bi potem lahko podalšali autobusno linijo Centa-Učja do Zage anu Bovea. Tej ke ve vidimo, je na kunfinskom bloku u Učji simpri dosti prehodu anu zatuō to nje izključeno, ke no će podalšati autobusno linijo tej Čedad-Tolmin, to se kapi, če na bo cesta asfaltirana ali usaj u bujšem stanju tej ke na je nas.

Zato to djelo u bi muoru se zauzeti še naš komun anu magari še rezjanski, zak u je še tele zadnji zainteresiran, zak Učja na administrativno spada pod njim. An kar to bo to djelo izvedeno, usaj naša dolina na bi tjela mjeti zlo več ko-

CEDAD

AUTOMOBILSKE KORSE CEDAD-STARA GORA

Dne 7. junija se bojo varšile parvikrat automobilске korse iz Čedad na Staro goro. Do sada so se vršile te korse uskoči ljetu iz Ključe (Chiusaforte) na Sella Nevea, ljetos pa, ker je cesta asfaltirana an zlo parpravna za automobilizem, je ACI (Automobile Club) iz Vidma zbral ta kraj. Troščamo se, de bo ob tej prilici parši dosti ljudi na Staro goro. Velika škoda pa je sevjele ta, de ni cesta, ki bi pejala iz Staro gora v Prapotno, vozna, ker takuo bi turisti lahko nardil ljepli krog an si takuo ogledali še Idrijsko dolino.

Komun bi muoru poskarbjeti za tisto djele, ker bi se takuo okrepil turizem. Idrijska dolina je ljepla, posebno u poletnjem času, ker tle nimar piha hladni vjetrič an je dosti zelenja.

NOV VOZNI RED CEDAD-VIDEM

Z dnem 3. maja bo stopu u veljavo tare vozni red na železniški liniji Čedad-Videm:

Zatirajmo cvetožera

Do sedaj še vsa leta ničesar nismo u-krenili proti cvetožeru, ki nam dostikrat uniči skoraj ves cvet na jablanah. Pri-čnimo zato cvetožera zatirati z otrešenjem na rjuhu ali plahite. Otreševati ga moramo po jutrih. Če vejo drevesa močno in hitro stresemo, se cvetožer istotako kot rjav hrošč prestrasi, potegne noge k sebi in pada z drevesa. Pod drevesom moramo imeti razprostrio rjuhu ali plahito. Ko smo drevo otresli, cvetožer takoj uničimo, da ne zletijo nazaj na drevo. V travi bi tako malega hrošča kot je cvetožer ne našli in bi ga ne mogli uničiti.

Cvetožer je okrog 3 mm velik hrošček temne barve. Preko kril ima svetlejši pas. Ima razmeroma velik rilec. Na drevesu se poja vispoladi, ko nastopi toplejše vreme, ko že tudi jablane začno brsteti. Z zimskim škropiljenjem mu torej še ni na drevu. Cvetožera tudi ne uničijo ona škropilna sredstva, ki jih uporabljamo pri zimskem škropiljenju za zatiranje drugih škodljivcev.

Da bomo vedeli, kdaj se bo pojavi cvetožer na jablanah, razprostremo pod kakšno vejo jablane predpasnik ali kaj po-

dobnega in stresemo vejo. Pade kakšen cvetožer na predpasnik, je gotovo že čas ko je cvetožer prišel iz zimskega skrivališča zaledat jajca v cvetno popje. Treba je torej pričeti z zatiranjem, da ga uničimo. Ena sama samica zalede veliko desetin jajec in sicer v vsak cvetni popek po eno. Na desetine in desetine cvetov nam torej uniči ena sama samica. Lotimo se takoj zatiranja najhujšega škodljivca jabolčnega cvetja, da si omogočimo dobro sadno letino. Treba se je torej prepričati, če je cvetožer na drevesu, ker se pojavi spomladi, ko je sneg skopnel, in se prične toplo vreme. Ker pride to opozorilo malo zakasnelo, prepričajmo se takoj o pojavu cvetožera na jablanah, ker drugače bo že prepozno.

ZA NAŠE gospodinje

Klanje perutnine

Le redko katera gospodinja zna pravilno zaklati perutnino. Zaklana perutnina je zato običajno grdo razmesserjena in ni čudno, če se marsikatera gospodinja klanja boji. Četudi porabimo meso doma, je prav, da opravimo klanje tako, da ima zaklana in očiščena perutnina čim okusnejši izgled.

Perutnino, ki smo jo odbrali za klanje, prenehamo krmiti 24 ur pred klanjem in ji 12 ur prej ne damo nobene vode. S tem dosežemo, da se prebavila izpraznijo, kar nam zelo olajša čiščenje. Samo klanje mora biti izvršeno hitro in čisto. Da ne bi živali mučili, jo pred zaklonom omamimo s krepkim udarcem s topim kosom lesa po tilniku. Potem takoj z ožkim, ostrim nožem ali tudi s konicastimi škarjami prerežemo skozi kljun vratne žile. Kokos obesimo za noge nad primerno posodo, da hitro izkravati. Gosi, race in pure lahko zsbodemo tudi skozi uho. Glavo položimo postrani na desko in z ožitim konicastim nožem zabodem. S tem prerežemo žile in poškodujemo živčni center, zaradi česar je žival takoj mrta. Za klanje perutnine uporabljajo v klavnici tudi posebne klešče, ki delo še bolj olajšajo. Take klešče bi bile primerna tudi za uporabo v gospodinjstvu.

S skubljenjem moramo pričeti čimprej, dokler je telo še toplo. Ohlajene živali zelo težko oskubemo. Najprej popočimo krilna in repna peresa, zatem oskubemo perje na trupu, vratu in hrbitu, preostale tulce in diakasto perje odstranimo s topim nožem. Kokos z rumeno kožo je laže oskubiti kot kokos z belo kožo. Zaradi nežne kože je težko skubti tudi

Puojska pot Kozica - Dolenjani - Črnice

Pred dnevi so začeli djelat drugi tronk puojske poti, ki bo vezala Kozico-Dolenjani-Črnice. Ta drugi tronk poti bo koštu za djeilo 700.000 lir. Judge komaj čakajo, da bo pot nareta, ker jim bo takuo olajšano živenje.

IZIDOR PREDAN:

Zgodba o dveh Rezijanih

„Jaz nisem samo spoštovani gospod, sem tudi kralj te dežele!“ mu ostro odgovori kralj.

„No, pa kralj, to je zame vseeno. Jaz sem ubogi Rezijan in ne znam imenovati vzhivene gospode s pravim naslovom. Vaš stražar vas je imenoval Veličanstvo, a meni se zdi, da je pretiral, ker niste bogove kako velike postave.“

Kralj se je narahljal posmejal in bolj ljubezni pogledal Rezijana, toda niti on ni verjal, da bi mogel ta capin ozdraviti njegovo ljubljeno hčerko. Vendar sila kola lomi, pravi pegovor in ko je človek v sili poskuša vse, tudi neverjetne stvari, v upanju, da bi kaj pomagal.

„Kako bi mogel ti ozdraviti mojo hčerko?“ ga vpraša kralj s prijaznim glasom.

„To je skrivnost, ki jo ne sme vsak slišati. Posebno pred tem črnoglednikom ne maram povedati,“ je rekel Miha in namignil na stražarja.

„No, dobro,“ reče kralj, „vstopi in pojdi z menoj.“

Miha napihnjeno stopi čez belokamna ste stopnice in ko pride pred stražarja mu zopet pokaže dolg črni jezik in gre za kraljem.

Kralj je peljal Miha naravnost v sobo,

kjer je ležala lepa princesa na smrtni postelji. Takšna bogastva kot je bilo tu, ga ni videl Miha svoje žive dni. Soba je bila opremljena z dragocenimi perzijskimi preprogami. Na stenah so bila pripesta štiri ogledala z zlatimi okviri. Izpod posrebrnjene stropa je visel zlati lestečni dvanajstimi svečami. Postelja, v kateri je ležalo lepo mlado dekle, je bila slonokostenata, obdana z zlatimi podobičami.

„Sama postelja velja več kot vsa Rezija,“ je pomisli Miha, ko je vse to z obduvanjem opazoval.

Okrog postelje je bilo deset svetovno znanih zdravnikov. Ko so zagledali razigranega Rezijana so se vse spogledali.

„Gospoda,“ je spregovoril kralj, „ta človek pravi, da more ozdraviti našo princo, mojo hčerko. Vam se bo zdele smejno, ker ni mogla napraviti tega vaša viša znanost. Razumeli boste moje tesnobo, očetovski čut, zaskrbljenost in hrepenjenje, očetovsko ljubezen in strah. Ne srejajte se, če zaupam v vsakogar, ki mi obljudbla, da mi bo ozdravel hčerko. Jaz zaupam tudi temu človeku, ki ga vidite tu. S tem pa ni rečeno, da sem zgubil zaupanje v vas, draga gospoda.“

Miha napihnjeno stopi čez belokamna ste stopnice in ko pride pred stražarja mu zopet pokaže dolg črni jezik in gre za kraljem.

Kralj je peljal Miha naravnost v sobo,

ŽIVINOREJA

Krmljenje mladih prašičev

Dva do tri dni za tem, ko je svinja povrgla, ji je treba dajati bolj pičle krme, (pšenične otrobe), drugače pa je osnovna krma ista kot pri plemenenskih svinjah, le po potrebi se da malo več krepke krme. Mlade pujske krmimo redno trikrat na dan. Red, snaga in točnost pokladanja krme so zelo potrebni. Ko so pujski približno tri tedne stari, jih skušamo navaditi na krepko krmo. Dajati jim je treba zdrobjeni ječmen ali pšenico v malih količinah, pozimi pa, ko ne morejo na prostu, je treba dajati še prsti in oglja, da preprečimo drisko. Mleko jim dajemo posebej. Ko so razviti in radi žro, jim dajemo sorazmerno žitnega zdroba in pšeničnih otrobov, pomešanih z vodo. Kolčina se ravna po apetitu pujskov samih.

Priporočljive so slednje mešanice:

80% ječmenovega zdroba (šrota) in 20% beljakovinaste krme ali 50% ječmenovega zdroba, 30% beljakovinaste krme.

Izkusnja je pokazala, da vzreja prašičev samo z žitnim zdrobom in mlekom ni najboljša temveč mraza vsebovati polog mleka tudi drugih beljakovin. Pu-

sek naj porabi do odstavitev 20 do 25 kg močne krme in naj doseže v tem času težo 15 do 25 kg.

Odstavljene pujske je treba dobro krmiti; dokler ne dosežejo teže 25 do 40 kg. Sele pozneje jim brez škode lahko pokladamo manj tečno hrano. Dnevni obrok močne krme naj bo 1 do 1.5 kg. na glavo. Ostala krma, ki je še potrebna, naj bo po ceni. Ko doseže pujski težo 40 kg je krma lahko še cenejša in lažja: poleti dobra paša ali tratinica, pozimi pa seneti zdrob, pleve, rezana detelja in pesa.

Plemenški prašiči naj se krmijo v splošnem tako da ne zaostajajo v rasti in razvoju in da pridobivajo tedensko po 2,5 do 3,5 kg na teži.

Mladi mrjasci naj dobijo več močne krme. Mrjasce je treba dobro krmiti, toda ne pitati, ker pitani mrjasci postanejo za opilemenitev nesposobni. Krmi naj se jih enako kakor plemenške svinje, samo nekoliko več močne krme; po potrebi dnevno približno 1 do 2 kg ovsenega zdroba.

Kdaj sekamo les

Les sekamo tedaj, ko je dreve zrelo za posek, to se pravi, ko je doseglo potreben debelino, in ko je prenehalo zadostno priraščati. Če les prodajamo, moramo seveda gledati tudi na cene lesa.

Če zaklana perutnina ne mislimo porabiti doma, temveč smo jo namenili za posilko ali prodajo, je zelo važno, da je pravilno očiščena in pripravljena ali kot pravimo — dresirana. Drobovje izvlečemo s prstom ali posebno kljukico skozi kloako (črevesno odprtino, ne da bi moral odpirati zadek z rezanjem). Na ta način očiščena perutnina se speče v mnogo bolj sočno in okusno pečenko kot če bi bila na vseh koncih razparana. Iz prene trebušne vltvine iztisnemo z močnim pritiskom na prsnost, čim več zraka. Perutni skrčimo in prav tako noge ter jih krepko zasučemo. Glavo zavijemo do vrata v papir. Tako dresirana perutnina je že na pogled mnogo okusnejša in privlačnejša, pa tudi trajnejša.

Ce rabimo gozd za drva ali za prodajo tanjših lesnih izdelkov (tramovi, brzjavni drogovji, jamski les, pragovi), debelina dreva ne igra toliko vloge. Ce pa želimo poleg drva in tanjših lesnih izdelkov pripraviti čim več lesa tudi za hlode, pa je debelina drevesa zelo odločilna. Pri igličastem drevu (smreka, jelka, bor, mecesen) dobimo hlode šele tedaj, ko je drevo v prsnih višini — približno 1.30 cm nad zemljo — debelo najmanj 26 do 28

cm: pri listnatem dreву (hrast, bukev itd.) pa dobimo hlode šele tedaj, ko je drevo v prsnih višini debelo najmanj 34 do 36 cm.

S tem da je drevo doseglo najmanjšo potreben debelino pa še ni rečeno, da je tudi dozoreno. Dreve namreč prav v tej dobi navadno še najbolj raste in bi delali veliko škodo, če bi ga v tej rasti poskali. Poleg tega je starejši les tudi več vreden, ker se s starostjo razvije pri drevesu tudi drž in ker odpade več lesa na hlode.

Dreve nekaterih drevesnih vrst dozori prej, drugih pozneje.

Povprečno dozori pri nas:

smreka v	60 —	80 letih v ravnini,
	60 —	90 letih v bregovih,
	80 —	100 letih v planinah,
jelka v	80 —	100 letih v ravnini in bregovih,
	90 —	100 letih v planinah;
bor v	70 —	90 letih;
mečesen v	100 —	120 letih;
bukev v	80 —	100 letih v ravnini in bregovih,
	90 —	120 letih v planinah;
hrast v	140 —	180 letih;
akacija v	50 —	50 letih v semenskem gozdu,
	30 —	40 letih v gozdu štorovcu;
ostali trdi listovci v	80 —	120 letih;
nemški listovci v	60 —	80 letih.

Ostanite tu in videli bomo vse skupaj, kaj je zmožen storiti ta človek!“

Na te kraljeve besede so se zdravniki v zboru z zaničevanjem posmejali, ozirajoč se na ubogega Rezijana. Samo utrujene, plave oči bledega dekleta so se zaokrile v upanju in veselju.

Pričakovala je še samo čudežov. Polovica zdravnikov je zavestila sobo iz užaljenosti, ker je prisotnost »zdravnika-Rezijana« živila njihovo znanje in dostojoanstvenost. Druga polovica je ostala v sobi iz gole radovednosti, da bodo videli, kaj bo pač počel ta človek, da bi ozdravil že na pol mrtvo princo. Miha se je približal toliku kolikor je mogel in znal dostojoanstveno k postelji. Zdravniki so se mu odmaknili in se pod kožo smeiali. Rezijan je rahlo prijet dekletovo nežno, belo ročico. Poslušal je utrip žile za pestjo kot da bi se razumel v tej stroki. Obrnil se je s pogledom po prisotnih in resno razsodil:

„Olala!, res slab je!“ Toda, da bi bil lahko slišal utrip žile bi bila morala vsaj tako biti, kot je bil on s kladivom, ko je popravil bakrene kotle.

„Gospod, ali imate konje?“ je vprašal kralj.

„Seveda, da jih imam. Polna konjiščica jih je!“ hitro odgovoril kralj, misleč da bo potreba iti z brzim konjem kam daleč po posebno zdravilo.

„Gospod, ali imate konje?“ je vprašal kralj.

„Seveda, da jih imam. Polna konjiščica jih je!“ hitro odgovoril kralj, misleč da bo potreba iti z brzim konjem kam daleč po posebno zdravilo.

„No, dobro,“ odgovoril Miha. „Dajte vašim konjem obsova, ker se z ovsom

najbolj slinijo. Ukažite Vašim hlapcem, da poberejo potem vse te konjske slime v veliko vedro in mi jih takoj prinesejtu!“

Ko so slišali to zdravniki, so se sproščeno zakrohotali.

Prej ko je minila ura, je imel Miha pred seboj veliko vedro konjskih slin.

„Zdaj pa, gospoda, prosim Vas, da me nekaj časa pustite samega. Samo Vi Veličanstvo,“ je rekel kralju, „lahko ostane.“

Radovednost zdravnikov je bila velika. Niso hoteli kar zlepja zapustiti sobe. Šele ko jih je kralj veleval, naj storijo, kajor jih je ukazal Rezijan, so zapustili sobo, potem, ko so izrekli nešteto kletvic vprivo kralja.

Ko sta ostala sama s kraljem pri bolnici, je Miha rekel:

„Zdaj pa, Veličanstvo, z vašim dovoljenjem jo moram sleči.“

za naše mlade bralce

Morski rak in opica

Bil je nekoč morski rak, ki je sklenil prijateljstvo z opico. Nekega dne je našel dateljovno zrno in ga vsadil v zemljo. Iz zemlje je zrastla palma in obrodila obilico sladkih plodov. Rak bi si bil rad privočil malo gostijo z datljij, ali plezanje ni bila njegova stvar. Zato jo je mahnil k svoji prijateljici opici in ji rekел: »Ali bi mi storila uslugo, ki bo tudi tebi v korist?«

»Prav rada,« je odgovorila opica. »Tudi če ne bom imela pri tem nobenega dobitka.«

»Palmo imam nekje,« je povzel rak. »Sam sem jo zasadil in vzgojil in je prekrasno zrastla in jedva nosi breme zrelih plodov. Kakor veš, ne morem doseči dateljov, ker ne znam plezati. Ti pa si urna in okretna in lahko ti je splezati na drevo in pobrati plod. Če mi nabereš nekaj dateljev, jih bom pošteno s teboj delil in ti dam polovico tega, kar je drevo obrodilo.«

Opica se je na video branila, češ, da bo prijatelju tudi brez nagrade rada pomagala. Ali nazadnje je vendar pristala.

tem, ko so ga lepo oprali in preoblekl v dragoceno obleko. Čast in slavo, ki jo je doživjal, je dosegla vrhunec. Teden dni je prečivel v kraljevi družbi in ta mu je ponudil, poleg lepe vrečice zlatnikov, do smrtno bivanja na dvoru.

»Ti boš moj častni dvorjan, če hočeš!« mu je rekel kralj.

Toda življenje, ki je bilo na dvoru, ni bilo za Miha. Razkošno življenje ni za človeka, ki je živel do svoje starosti v pomanjkanju in se prekalil v trpljenju, zato je Miha odklonil kraljevo ponudbo.

»Potem, konec concev,« si je rekel Miha, življenje je lepo tudi tam za Beto in pod Kaninom, če ima človek zlatnike pod blazino!«

Ko se je ločil od kralja, ga je ta objel in spremil do glavnih vrat palače. Napolni mu je še že z zlatimi kovanci in mu rekel:

»Žal mi je, da nočes ostati pri meni. Rešil si življenje moji ljubljeni hčerki, zato bi te videl rad vsak dan v moji družbi. Ne morem pa niti storiti proti tvoji volji. Ce ti hrepeniš po domu in rojstni grudi, ti voščim srečno pot. Hvaležen, ti bom de vekomaj. Če pa ne boš mogel doma živeti, če boš kdaj kaj potreboval, kar pri meni se oglesi. Pod mojo streho boš vedno dobrodošel. Sedaj pa, prej ko se ločiva, povej, če še kaj želiš!«

»Res imam eno željo, je odgovoril Rezijan, potem ko se je zahvalil za kralje-

In tako sta se podala nekoga dne skupaj v gozd, kjer je rastla palma.

Opica je splezala brž na drevo, rak pa je potrežljivo sedel spodaj in čakal. Slednji je zaklical: »Zakaj ne mečeš nicesar dol?«

»Prebiram ti najlepše datelje,« je odvrnila zvita opica, ki jih je zvezela s polnimi ust. »Takoč ti vržem nekaj prgišč.«

Nato je jela metati slabe nezrele in gnilne datlje. Pri tem je tako merila, da je pogodila raka na usta in nos, tako da se od bolečin skoro ni mogel več premakniti. Ni mu privočila niti enega sladkega, zrelega ploda in v svoji zlobi se je veselila ob njegovi muki, medtem ko je sve dobre datlje sama pozobala.

Morski rak se je počasi pobral stran, ozlovoljen in poln onemogle jeze. Spoma je naletel na kostanjevo drevo, polno bodičastih grič. Pod drevesom je ležal dolg meč.

»Kaj ti je?« je sočutno vprašal meč, ko je tarnajoč, lezel rak mimo njega.

Povedal mu je, kaj se mu je zgodilo.

Meč ga je tolail rekoč: »Nikar si tega preveč k srcu ne jemlji, pomagal ti bom osvetiti krivico, ki ti jo je storila lažna prijateljica. Vrni se k nji, in reci ji, naj pride semkaj in naj ti pomaga otresti tudi ta kostanj. Naj spleza na drevo in naj ga potrese, pa bodo nenašoma padali nanjo bodičasti kostanji in ji bodo opraskali obraz in telo. Ko pa bo hotel pobegniti in bo skočila dol, se bom je osřil, se pomiril in se podal k svoji palmi, na kateri je še vedno sedela hizvravnal ko sveča in jo prebodel.«

Rak je nekaj razmišljal, potem pa se navska opica in se gostila.

»Pusti slabe in nezrele datlje!« ji je zaklical! »Imam nekaj boljšega za tebe. Stopi dol, da mi boš pomagala pobirati kostanj z onega drevesa, ki sem šel ravnikar mimo njega in ki je poln zrelih plodov.«

Pohlepna opica je skočila brž s palme, naskrivoma se rogajoč rakovi zaupljivosti in je šla z njim do kostanja. Kakor bi trenil je bila na drevesu. Ali jedva je sedla na neko vejo, že je obusla celo ploba bodičastih grič. In ko je, tuleč, hotel skočiti na tla, se je vzravnal meč kakor sveča: zabolda se je nanj in jadno poginila.

RAVNATELJSTVO »MATAJURJA« OVEŠČA, DA BO OBJAVLJALO BREZPLAČNO VSA POVPRASEVANJA PO DELU IN ENAKE PONUDBE. S TEM BO NAŠ LIST PODPIMAL BREZPOSELNE, KI NIMAJU NA RAZPOLAGÓ SREDSTEV ZA OGLAŠEVANJE IN KI UPATO, DA BI TEM POTOM MORDA PRIŠLI DO PRIMERNE ZAPOSЛИTVE.

Uleži se tam na tisto stopnico! strogo ukaže Miha in mu pokaže kraj s prstom. Stražar se obotavlja.

»Uleži se, če ti je ukazal!« zdaj veleva kralj.

Na kraljev ukaz se stražar, osramočen pred vsemi stražniki, uleže na hrbet.

»Ne tako, ne tako, na trebuh se obrni!« strogo zapoveduje Miha.

Stražar se obrne, Rezijan pa začne: »En, dva, tri, štiri...«

Stražar je ječal pod udarci težke Miheove roke in ko je ta naštel do petnajst, ga je že roka bolela.

Na mislim, da imaš dovolj!« se je oddahnil Miha, »ko me boš drugič nadlegoval in me brcal, ti jih bom odštel še ostalih sedet. Zdaj pa zgobom in nič ne zameri, saj sem ti samo vrnil, kar si mi bil posodil. Če te bo kdaj pot nanesla v Rezijo in če boš bolj pameten, ga bovaše pila skupaj,« reče sedaj že skesan Miha, ker mu je bilo žal, da se je maščeval. Pozdravil je kralja in šel na pot, ne da bi bil pozabil vzeti krošnje s seboj.

Potupoč po deželi proti domu, je bil naš Miha še deležen velikih časti, ki so mu jih izkazovali hvaležni kraljevi podložniki. Vsi so vedeli, da je on rešil življenje njihove lepe princeze, ker je bil poslal kralj, takoj po veselem dogodku, svoje sle po vsej deželi, da so naznanjali vsemu prebivalstvu veselo novico. Naznani je bilo kratko in jednato: »Tisti Re-

O muli, ki se je žganja napila

»Ta je bosa!« boste dejali. »Mula vendar ne hodi v gostilno!« Pa vendar je res. To se je zgodilo v tistih časih, ko so v naših gozdovih pokale partizanske puške. V nasi četi smo imeli mulo, ki ji je bilo ime Pika. Pa zakaj Pika. Pika zaradi tega, ker jo je včasih trma obsedla, in če je tedaj na vsem lepem obstala, kadar se nam je najbolj mudilo, smo rekli: »Mula je spet napravila piko!«

Drugače je bila Pika lepa živalca, krasotica med mulami, zmerna in pohlevna in je nosila na hrbtu celo goro reči: kotel, vrče s hrano in tudi marsikatera na hrbtnik, če je bil tovarš omagal na strmi poti. Kadars pa se je zaradi trme ustavila, se je ustavila zares in je stala, dokler se ji sami ni zljubilo naprej. Gonjač ali mulovec Mihec je imel zaradi tega mnogo sitnosti in marsikatera trda je padla po njenem hrbtu. Seveda ne preveč, ker je bil Mihec dobrega srca in se mu je Pika vendar smilila, čeprav je bila muhasta.

»Žival nima pameti kot mi, kaj hočemo!« jo je zagovarjal, kadar so ga tovarši hrušili, ker je zaradi njene trme vsa četa ostala na zgorenem soncu.

Mihec pa je venomer razmišljjal, kako bi odvadil te nečedne lastnosti. In kar naprej ji je grozil: »Pika, Pika, tudi moje potrežljivosti bo enkrat konec. Tedaj bo pa gorje!« Pika pa je samo po strani pogledala in zadovoljno zmukala listje z leskevoga grma. Nekoč pa se je zgodilo, da se je Pika napila. Dá, nasrkal se ga je prav poštene! Ceta je namreč že nekaj dni taborila v neki hribovski vasi. Tisto leto je bilo mnogo sadja in kmetje so prav tiste dni kuhalili žganje. Nekje so ga imeli toliko, da jim je zmanjkalo posode, in gospodinja v zadnjih hiši ga je bila spravila v vetrov pod pojato in Šla po hišah prosit stelečnic. Pa ti je Pika, ki se je pasla okoli bajt, zalezla prav tjakaj, ovohvala pijačo, srnkila ik čebrička, še enkrat in se enkrat pa spet še enkrat — dokler ni bil čebriček prazen. Partizani so tedaj pravkar stali okoli kotla, ker je bilo kosilo skuhanino, ko so zagledali takle prizor: Mula je prizbeljala po vasi, kakor bi bila ponorenja. Za trenutek se je ustavila, poskočila zdaj na levo, zdaj na desno, zarezgetala kakor pijačen, ki poskuša vriskati, in spet zdržala naravnost med presenečene partizane, prevrnila kotel in nekaj tovarishev, postavila se na glavo in jo ucvrla nato po hribu navzdol kakor kraška burja. Bojome, jojmeno, primite jo, bojastjo je popadla!« je zakričal Mihec in se zapodil tudi sam po hribu navzdol, da bi jo dohitel. Partizani pa so strmelni v to vihro peklenko, metali polena za podivljano pošastjo, ker so bili ob menažu in nič kaj prijetnega ne bi bila doživel, če bi se bila tedaj vrnila mednje. Spodaj ob gozdčku pa se je, nesrečna, zvrnila na tla, se prevrgla na hrbot, bincnila z nogami nekakrat na vse strani, toda vstati ni mogla več. Oblezala je na strani, žmrzlka z očmi, kakor da se ji vrti v glavi, in ko je Mihec ves obupan ogledoval kakor deveto čudo, se mu je zdelo, da se mu posmehuje.

»Pika, Pika, mar mi boš poginila?«

Oh, ali je bil nesrečen! Obupno je lomil roke nad to nesrečo, gladel jo je po glavi in jo poskušal spraviti na noge. Kdo bo sedaj prenašal kotel in vrče v na hrbtnike? On sam, Mihec...?«

»Pika, Pika draga, vstani vendar!

zrijan s krošnjo je rešil življenje kraljevi hčerkki.

Po vseh vaseh so mu vzklikali v pohlevnu, mu ponujali jedi in pijače. Zala dekleta pa so mu splatale lepe vence v spomin in zahvalo.

»Nikoli ne bom pozabil tega pozemeljskega raja!« je govoril ljudem, ko je šel proti domu. Ustavljal se je v vsaki vasi, vsaka gostilna je bila njegova. Sladko, dobro vince ga je tako razveselilo, da je skozi in skozi prepeval:

»Prežlahntna dolinka,
kjer vince rodi,
še lepsa posteljka,
kjer Rezijanka Marjetica spi!«

Denarja mu ni manjkalo. Pil ga je, da še nikoli tako. Deseti dan svojega potovanja, okrog poldneva, je prišel do tistega križopota, kjer sta se bila s Tonijem ločila. Vrskal je in pel, da je njegov glas odmeval čez hribe in doline. Pod križopotom je bil globok prepad in ko ga je Miha zagledal, se je spomnil, da mu krošnja ni več potrebna.

»Na, hudič te vzemi, dovolj si mi ogleda hrbot, od kar te nosim!« je rekel in zapolid krošnja v prepad, da je zaropatal po strmini z vsemi tistimi steklenicami, v katerih je bilo zlodjeve olje in drugi spiriti.

»Kaj hudiča počenjaš!« je nekdo rekel za njim. Miha se presenečeno obrne. Pred

Ali smo partizani ali nismo? Nikoli, več te ne bom namatlil, prisegam ti, Pika!« ji je obljuboval in se že ob sami misli, da bo moral sam vlačiti kotel, potil, da je bil ves moker.

Tedaj pa se mu je zazdelo, da diši hudičev močno od okoli po žganju, in koji je glavo prizvignil, mu je iz njenega gobca kar puhnil duh po tropinovcu. Sprva je kar obstal, potem pa je sedel kraj mule na tla, se prijel za trebuh in se pričel na ves glas smejeti.

»Tak nasrkal si se ga, prijateljica! Mar te ni sram, ti mrha pijana! Pa kar pri belem dnevu...!«

No, in čez kako uro je bila Piha spet na nogah. Malce je škilla, kakor da bi jo bila v spanju mora tlačila; ko pa se je pri potoku napila vode, jo je spet prijelo, da bi poškodovala. Toda Mihec je trdo držal za povodec. V vasi jo je hotel zapreti v hlev, kakor po navadi, pa ga je Pika s tako silo vlekla za seboj, da se je kar prisašlo za njima. Kam pa... Naravnost pod pojato k čebričku...«

Zadaj za hišo pa kričanje in jojmene! Kmetica je zmerjala partizane, da so si spili naskrivljiv čebriček žganja. Partizani pa, da ne, nudilama, da ne in ne in da se pri priči v zemljo po greznejno, če tajijo.

Komandan je bil strog, toda pravičen, če so bili fantje žejni, naj bi si ga kupili, ampak takole po tatinški pa ne!

»Tovariši, ki so ga izpili, naj se takoj javijo!« je ukazal.

»Tovariš komandan, tule je grešnik!« je zavpil Mihec, ki je tedaj prignal mulo preden.

In ko je nato Mihec pričoval, kaj se je bilo zgodilo, so vsi prasnili v smeh. Kmetica se je našla simeha in se z njimi vred smejala.

Toda povesti še ni konec! Ko so naslednjega dne odhajali partizani iz vasi, so jih kmetje napolnilni vse čutare s pijačo, da se bodo na pohodu krepčali, in vesela pesem se je razlegala še daleč nazaj s hribov. Sredi strme poti pa, ko so že lep čas hodili, se je, spak muhasti, spet kar na vsem lepem ustavl. Vsa četa je izginila za ovinkom. Mihec pa, ves nesrečen, se je zaman ukvarjal s trmasto Piko.

»Cakaj, mrcina, danes te pa bom!« je dejal srdito in že potegnil pipец iz žepa, da bi odrezal vejo. Tedaj pa je se domislil, da je žezen in da ne bi bilo napak napraviti pozirek iz čutare. Stal je pred mulo in odpri čutaro ter nagnil...«

In še predno je utegnil napraviti pošten pozirek, se je mula premaknila in iztegnila jezik.

»Oha, takšna je ta stvar!« si je mislil Mihec. »Poskusimo!«

Sel je naprej z odprtih čutaro — mula pa za njim. In ko se je čez čas spet zarađal trme ustavila, je Mihec odpril čutaro. Pika pa, kakor ozdravljena, je brez vsega prigaranja krevsala pohlevno za njim. Nikoli več ni odrezal palice. Sam se je odrekel vsem požirkom, samo da je imel vedno dišečo pijačo pri rokah. In uboga mula se je vsakokrat dala speljati, kakor muha na med. Piti pa ji ni dal, ker bi mula postala pijanka. Pijan biti pa ni lepo ne za človeka ne za mula. In tako je Mihec zaslovel za najboljšega muhovodca daleč naokrog.

Odgovorni urednik: *Tedoldi Vojmir*
Reg. Videmske sodnje št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

njam je stal njegov stari prijatelj Toni. Ta je položil krošnjo na tla, in ne da bi se bil ozriščen za enkrat za prijateljem, je šel pobirat v prepad, kar je ostalo še zdravega od Mihove krošnje.

»Poglej, kako je čudno, da sva se srečala na tem usodnem križopotu, prav na mestu, kjer sva se ločila,« si je rekel Miha, ko je opazoval svojega prijatelja, ki je pobiral v prepadu še zdravo orodje. Toda, ker ga je imel precej v glavi, se mu ni dalo premišljavati, kaj se